

Recensie: Filosofie na de Canon – Socratische dialogen met een machine

Met *Filosofie na de Canon* presenteert René Oudeweg een filosofisch werk dat zich moeilijk laat onderbrengen in bestaande categorieën. Het boek is tegelijk essay, dialoog en experiment: een poging om filosofie niet alleen te beschrijven, maar haar te laten plaatsvinden onder nieuwe, door artificiële intelligentie bepaalde omstandigheden. Het resultaat is een uitdagend en origineel werk dat de lezer dwingt om fundamentele aannames over denken, kennis en mens-zijn te heroverwegen.

Centraal staat de ontmoeting tussen een herrezen Socrates en een artificiële gesprekspartner, dr. Small. Deze opstelling is meer dan een stijlmiddel: zij vormt de motor van het boek. Socrates fungeert als een methodische verstoring, een stem die weigert zekerheid te accepteren, terwijl dr. Small een nieuw type rationaliteit belichaamt—precies, consistent, maar zonder existentiële betrokkenheid. Tussen beiden ontstaat een spanningsveld waarin filosofie opnieuw moet worden uitgevonden.

Wat het boek bijzonder maakt, is dat het niet vervalft in een simplistische tegenstelling tussen mens en machine. AI verschijnt hier niet als louter bedreiging of instrument, maar als een gebeurtenis die de voorwaarden van het denken zelf verandert. Filosofie wordt daardoor geen afgesloten traditie, maar een dynamisch veld waarin oude vragen terugkeren in nieuwe vormen.

De structuur van het boek is gebaseerd op de vier vragen van Immanuel Kant: wat kunnen wij weten, wat moeten wij doen, wat mogen wij hopen en wat is de mens. Deze klassieke indeling fungeert echter niet als stabiel kader, maar als spanningsveld. Oudeweg laat zien dat deze vragen in het tijdperk van AI niet eenvoudig herhaald kunnen worden; zij moeten worden heroverwogen onder veranderde omstandigheden.

In het epistemologische deel wordt overtuigend aangetoond hoe kennis verschuift van een individuele activiteit naar een netwerkfenomeen. AI produceert antwoorden die overtuigend zijn, maar gebaseerd op waarschijnlijkheid in plaats van waarheid. Dit leidt tot een fundamentele vraag: wat betekent het om te weten wanneer plausibiliteit de plaats van zekerheid inneemt? De figuur van dr. Small maakt dit probleem concreet: hij “weet” veel, maar begrijpt niets in de existentiële zin. Daarmee introduceert het boek een cruciaal onderscheid tussen weten en begrijpen.

Ook het ethische deel is bijzonder sterk. Oudeweg confronteert de Kantiaanse idee van universele morele wetten met de realiteit van algoritmische besluitvorming, die gebaseerd is op optimalisatie en probabiliteit. Hierdoor verschuift ethiek van principes naar berekening—een ontwikkeling die problematisch blijkt. Bovendien wordt verantwoordelijkheid diffuus: handelen is niet langer het werk van één individu, maar van een netwerk van systemen en actoren. Het boek suggereert impliciet dat ethiek zich moet verplaatsen van individuele keuzes naar technologisch ontwerp.

De vraag naar de mens vormt een filosofisch hoogtepunt. In confrontatie met AI verschijnt de mens niet langer als een stabiele essentie, maar als een proces van zelfinterpretatie. De aanwezigheid van een denkende machine fungeert als spiegel: zij laat ons zien wat denken is door het te reproduceren zonder het te ervaren. Deze spanning tussen simulatie en ervaring is een van de

meest intrigerende thema's van het boek. Zij roept de vraag op of filosofie mogelijk is zonder existentiële betrokkenheid.

Oudeweg weet deze complexe problematiek toegankelijk te maken door zijn dialogische stijl. Ideeën worden niet gepresenteerd als afgeronde theorieën, maar ontwikkelen zich in gesprek. Dit maakt het boek levendig en uitnodigend, zonder aan diepgang in te boeten. Tegelijkertijd blijft de invloed van denkers als Heidegger, Derrida en Deleuze duidelijk aanwezig, zij het op een niet-dogmatische manier. Zij functioneren als gesprekspartners eerder dan als autoriteiten.

Het hoofdstuk over hoop biedt een verrassende wending. In plaats van hoop te begrijpen als voorspelling of zekerheid, wordt zij gepresenteerd als een houding ten opzichte van onzekerheid. In een wereld die steeds meer gericht is op berekening en controle, opent hoop een ruimte voor het onverwachte. Daarmee vormt zij een tegenwicht tegen de logica van AI, die juist gericht is op voorspelling.

Stilistisch is het boek opvallend sterk. Oudeweg combineert filosofische precisie met een bijna literaire verbeeldingskracht. De veranderende landschappen waarin de dialogen plaatsvinden fungeren als metaforen voor het denken zelf en dragen bij aan de leeservaring. Dit maakt het boek niet alleen intellectueel uitdagend, maar ook esthetisch aantrekkelijk.

Toch vraagt het boek veel van zijn lezer. Het biedt weinig definitieve antwoorden en houdt ambiguïteit bewust in stand. Voor sommigen kan dit frustrerend zijn, maar het is tegelijk de kracht van het werk. Filosofie wordt hier niet gepresenteerd als een verzameling oplossingen, maar als een praktijk van voortdurende vraagstelling.

Filosofie na de Canon is daarmee een belangrijk en actueel boek. Het laat zien dat filosofie niet verdwijnt in het tijdperk van AI, maar juist transformeert. Door de confrontatie met de machine wordt zij gedwongen om zichzelf opnieuw te definiëren. In plaats van een bedreiging blijkt AI een katalysator: zij maakt zichtbaar wat filosofie altijd al was—een open, kritische en creatieve vorm van denken.

Het boek eindigt niet met een conclusie, maar met een opening. Filosofie leeft voort, niet ondanks, maar dankzij de veranderingen die haar uitdagen.

Voor lezers die bereid zijn om zich intellectueel te engageren en onzekerheid te omarmen, is dit een rijk en inspirerend werk. Het bevestigt dat filosofie, juist in een tijd van technologische versnelling, haar relevantie niet verliest, maar herwint.